

NRIKES

Doktor som lär av dåtida sexualdebatt

"Våldsdåden kunde varit färre"

● Dagens diskussion om våldtäkt, kvinnomisshandel, sexuellt utnyttjande av barn är inte den första i vårt land.

Redan för drygt ett sekel sedan blossade den första stora sexdebatten upp och beredde väg för senare kvinnopionjärer som Ada Nilsson, Elisabeth Tamm, Elin Wägner och Elise Ottesen-Jensen.

– Mycket skulle vara vunnet om vi lärde av historien, menar Hjärdis Levin, nybliven doktor på en avhandling om sexdebatten 1880–1910.

Hjärdis Levin från Stockholmsförorten Farsta redovisar sina rön i "Masken uti i rosen". Tidigare har hon givit ut "Testiklarnas herravälde" och "Elisabeth Tamm på Fogelstad", som båda orsakade debatt.

Lära av historien

Levin är övertygad om att dagens samhälle skulle se bättre ut om vi hade lärt av historien. Med hjälp av gamla erfarenheter skulle ökningen av till exempel sexuella våldsdåd ha kunnat dämpas, menar Levin.

Hon har efter sin doktorsavhandling fått blodad tand och tänker sig att nu studera den fortsatta debatten under åren 1923–1936, en period fylld med kvinnokamp för både sexuellt likaberättigande och jämställdhet.

Hjärdis Levin kan räkna in sig själv i skaran av engagerade kvinnokämpar. Både som forskare och aktiv politiker har hon under flera årtionden arbetat för att stärka kvinnans ställning.

Hennes engagemang föddes när hon som förhållandevis ung mamma blev änka. Sorgen försökte hon bemästra genom att ta sin tillflykt till studier.

Intensivstudier

Intensiva studier gav henne en fil kand efter drygt två år. Hon har arbetat som lärare, talpedagog och föreläsare.

– Jag tycker att min forskning har avslöjat en rad myter om levnadsförhållandena under decennierna kring sekelskiftet, säger Hjärdis Levin.

– Flera samhällsdebattörer har felaktigt beskrivit dessa årtionden som en mycket mörk och efterbliven period vad gäller upplysning. Tvärtom fördes då en öppen sexualdebatt, som saknade varje uns av pryddhet. 1880-talet är också årtiondet då ett nytt mönster för förhållandet mellan man och kvinna börjar utvecklas, menar Hjärdis Levin.

Snabb preventivlag

Hennes avhandling har sin utgångspunkt i den preventivlag som stiftades på rekordtid 1910, sedan propagandan för skyddsmedel blivit så intensiv att den betraktades som ett hot mot samhällets etiska grundvalar.

Den kontroversielle agitatorn Hinke Berggren predikade fri kärlek och justitieministern tyckte att det började att brinna i knutarna. "Brandkårsutryckningen" ledde till en lag som kriminaliserade offentlig propaganda för preventivmedel. Lagen motiverades med

att den var nödvändig för att hindra riskerna för folkminskning, rasförsämring och medborgarnas, särskilt ungdomens, förförelse till ett sedeslöst leverne. Lagen avskaffades 28 år senare efter intensiv kritik.

Hjärdis Levin, nybliven doktor.

Foto: LEIF BLOM/TT

Till långt in på 1800-talet hade maken laglig rätt till hustruns arbets- och barnalstringskraft. Rätten att aga henne försvann så sent som 1864 men trots det stod hustrun under sina mäns husbondevælde och förmyndarskap ända fram till 1921, då den nya äktenskapsbalken trädde i kraft.

1880-talet är ett decennium då det fattiga samhället inleder sin förvandling till ett konsumtionssamhälle. Kravet på livskvalitet ökar och den stränga synen på sexualitet, familjebildning och samlevnad börjar att ifrågasättas.

För sträng moral

Den klassiska moralen kritiserades främst av socialdarwinister, nymalthusianer och socialdemokrater som alltför sträng att efterleva.

Mannen bakom malthusianismen var den engelske ekonomen Thomas Robert Malthus, född 1766 och död 1834. Han hävdade att grunden till fattigdomen var överbefolkningen och armodet i sin tur orsaken till all socialnöd. Hans teorier om det nödvändiga med en frivillig barnbegränsning byggd på sexuell avhållsamhet vann många sympatisörer.

Nymalthusianerna stödde tanken om barnbegränsning men menade att det inte var acceptabelt att det måste ske genom avhållsamhet, när det utan att ge avkall på njutningsbehovet fanns enklare medel. En intensiv debatt inleddes.

Mot lösa förbindelser

– Sedlighetsivrarna förfasade sig över de nya tongångarna och hävdade att ett samhälle som godtog lösa förbindelser och preventivmedelsstyrd födelsekontroll skulle drabbas av en dramatisk stegring av könsjukdomar, barnamord och en ungdomsfördärvande sedelöshet, säger Hjärdis Levin.

De som stödde nymalthusianerna var för sin del övertygade om att en sådan utveckling skulle rensa i sexträsket och minska risken för överbefolkning, som var ett hot mot välståndet.

Hjärdis Levins fortsatta forskningar kommer i mycket att handla om perioden då kvinnorna i organiserad form på allvar gav sig in i samhällsdebatten med framför allt krav på rätten till sin egen kropp, mödra- och barnavård och förstås avskaffandet av den förhatliga preventivlagen från 1910.

ERIC BOBERG/TT